ЯКІСНІ ПАРАМЕТРИ ТА ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ СОЦІОСИСТЕМ*

Марія БРИГАДИР,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Національного економічного університету (м. Тернопіль)
Copyright © 2009

Наукове проектування соціосистем має здійснюватися за системою якісних параметрів та показників, використання яких забезпечувало б адекватне функціонування соціуму і його учасників. Існує кілька теоретичних підходів до пояснення зміни соціальних формацій. У зв'язку з цим науковці пропонують системи критеріїв, що водночас описують та визначають етапи еволюції будь-якої соціосистеми. Нами здійснено спробу проаналізувати наявні концепції на предмет їх повноти, системності та комплексності.

Розглядаючи будь-яку соціальну структуру, зауважимо, що існують певні принципи, на основі яких здійснюється координація дій окремих індивідів для підтримки функціонування всієї соціосистеми. Досліджуючи процес еволюції соціальних систем науковці виокремлюють певні якісні показники та параметри, за якими розмежовують етапи розвитку суспільства. Так, Е. Тофлер, аналізуючи такий розвиток, визначає три хвилі, які ідеологічно й водночас практично формують межі дій кожного учасника соціуму, задають цілі та орієнтири [3].

Основним параметром та показником розвитку соціальної системи є тип виробництва та ступінь його освоєння. В суспільствах Першої хвилі основою функціонування була аграрна культура, вона сприяла вартісності середовища, розширювала форми і межі взаємодії людей, відповідно до цього працювали решта соціальних інститутів. Так, зокрема, Е. Тофлер пояснює процвітання невеликих поселень, які через виробництво натуральних продуктів задовольняють свої потреби. У такий спосіб визначалися розміри та види сімей, управлінська структура феодального устрою, особливості освіти тощо.

Друга хвиля – індустр-суспільств, містить систему якісних ознак, які забезпечують розвиток та прогрес людської цивілізації через використання природних ресурсів і створення на їх основі потужної промисловості. Відповідно до нового способу виробництва трансформуються всі соціальні інститути. Так, Е. Тофлер пояснює виникнення нуклеарної сім'ї, системи освіти, управління, культури та ін.

* *Дослідження здійснено у рамках науково-дослідної теми кафедри соціальної роботи ТНЕУ "Соціокультурна мисдіяльність як методологічна основа соціальної роботи", затвердженої УкрНТІ на 2009-2013 роки, держреєстраційний номер 0109U000042.*

Суспільство Третьої хвилі згаданий науковець описує як систему постіндустріальних відносин, які мають зовсім інші ціннісні засади. Щонайперше вагомості набирають інформація, наука та вміння користуватися ними. Це спричиняє проведення відповідних реформ усіх соціальних інститутів, які б виробляли, акумулювали та вміло використовували наукові знання й наявні інформаційні ресурси.

І. Бощенко до аналізу еволюції розвитку соціосистем вносить такі параметри: *система управління, когнітивна модель людини, об'єднана когнітивна модель, що діє на рівні групи* [4]. У соціумі визначальним показником є влада, яку зреалізовують від імені держави чиновники та управлінці й інші безпосередні виконавці. Впродовж усієї історії розвитку суспільства спостерігається ускладнення зв'язків соціуму, його структури, що виражається у збільшені кількості професій, спеціальностей та інформації.

Система управління (СУ) функціонує за принципами суспільної структури, які визначають характер соціального організму, й утворює загальний індекс відносин: **СУ-N,** де **N** – число, що вказує, на яких принципах вибудовуються відносини. Причому тут можливі чотири значення N: 1 відповідає первісно-общинному ладу, 2 – феодальному, 3 – капіталізму та соціалізму, 4 – нейро-соціуму (суспільству майбутнього).

І. Бощенко вводить у науковий обіг поняття "ширина компетентності" ("ширина світогляду") управлінця, що вимірюється кількістю професій, які на мінімальному рівні може освоїти особа. Чим ширший світогляд, тим, вочевидь, більше вона здатна до управління. Та й результати сумісної діяльності розподіляються за принципом: чим ти корисніший для соціуму, тим більше тобі належить. Водночас кожна людина має свою модель навколишнього світу, що дає їй змогу прогнозувати своє майбутнє, планувати дії, які забезпечать очікуваний результат. Власне, так формується *когнітивна модель людини* (КМЛ), яка містить систему знань, умінь, норм і цінностей. Вона формується через навчання і набування особистого досвіду і ситуативно визначає поведінку індивіда. Через засоби масової комунікації й, передусім, через мову, відбувається взаємодія КМЛ різних людей. Зауважимо, що основу КМЛ становить система цінностей, яка формується і виявляється в ідентичності. Відтак в еволюційному розвитку соціосистем наявні три інструменти впливу на КМЛ: це – насилля (яке панувало у феодальному суспільстві), гроші (інструмент індустріал-суспільств), знання (головна цінність майбутнього суспільства) [4].

При взаємодії людей з однаковою ціннісно-смисловою основою ідентичність не виявляється, а з різною – породжує комунікативний простір порівняння цінностей. Проте не всі цінності однаково важливі для обґрунтування своєї КМ. Спір між різними КМЛ вирішується шляхом експерименту, або завдяки ієрархізації пріоритетів. Водночас взаємодія між окремими індивідами формує *об'єднану когнітивну модель* (ОКМ) соціуму, що сприймається як певна загальноприйнята норма, традиція, тобто як інформаційна субстанція, яка знаходиться у свідомості учасників і визначає їхню ідентичність. Для ефективного функціонування соціосистеми управлінець має максимально співзвучитися з ОКМ, діяти на випередження у її розвитку. За цих умов він буде

сприйнятий соціумом, його будуть розуміти підлеглі, їхня спільна діяльність набуде ознак односпрямованості, органічності та ефективності.

Під час дослідження еволюції соціосистем за якісний показник нами прийняті різновиди проектувальної діяльності – міфологічне, соціотехнічне, соціально-інженерне, рефлексивно-креативне **[1; 2]**. Саме означені види проектів якісно описують функціонування соціоситеми на певному еволюційному етапі розвитку і вказують на шляхи підготовки суспільства до наступного щабля еволюції. Вище окреслені дві концепції зовнішньо описують особливості соціального довкілля, констатуючи очевидне, але не містять шляхів наукового передбачення та конструювання. Проектування довкілля вимагає іншого підходу до розуміння сутності функціонування суспільства. Головною дійовою особою соціальних відносин є людина, яка по-своєму сприймає оточення, пристосовується до нього і трансформує його відповідно до своїх потреб та інтересів. У такий спосіб відбувається двосторонній процес взаємодії: з одного боку, постає соціум, з другого – особа. Класифікуючи види проектувальної діяльності намагаємося проаналізувати проблему наукового конструювання оточення саме з позицій особистості як безпосереднього учасника та творця ситуативно-соціального. Міра значимості кожної людини у соціальному, рівень задоволення потреб, її співпричетність у проектуванні до довкілля – це якісні параметри, які знаходять вираження у показниках розвитку соціосистеми. Зміна теоретичної основи формування аналізу описаної проблематики із суто формальних, об'єктивних позицій, до особистісних, суб'єктивно значимих, трансформує науковий аналіз проблеми конструювання майбутнього і надає йому ознак комплексності та системності.

1. *Бригадир М.* Дослідження особливостей функціонування соціосистем / Марія Бригадир// Вітакультурний млин. – 2008. – Модуль 7. – С. 45-51.

2. *Бригадир М.* Інваріанти конструювання проектного майбутнього /Марія Бригадир // Вітакультурний млин. – 2007. – Модуль 5. – С. 54-57.

3. *Тофлер Э.* Третья волна // www. transhumanismrussia.ru /documents /books/toffler/third_wave/ thirdw.htm.

4. *Бощенко И.* Эволюция социальных систем // www. lib.ru.sec/ book/boshchenko/ evolucia_ socialnux_sistem.

Надійшла до редакції 1.12.2009.